IDENTITATEA ODNODVORŢILOR DIN BASARABIA (1847-1871)

Valentin TOMULEŢ,
Dr. hab., prof. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

THE IDENTITH OF ODNODVORTSY FROM BESSARABIA (1847-1871)

Abstract: *In the present study, the author, based on unpublished archival data concludes that tsarism promoted in the newly annexed province an imperial colonial policy. This can be demonstrated by the attitude the imperial administration had to some privileged categories of the population, especially to „mazili” and „ruptashi”.*

The author notes that even though „mazili” enjoyed certain privileges, the imperial administration couldn't agree and did everything possible to suppress this social category. This measure coincided with Russian imperial policy of unifying the administrative and social organization in the newly annexed province. The process produced based on their gradual elimination, particularly of „mazili”, from various administrative and economical functions and undermining their social prestige. With time, the rights of „mazili” were limited, being forced to perform local benefits and pay different dues along with ordinary tax-payers. As a result, some of them, for failure to present in time documents certifying their social origin, or for various infringements, were transferred to the category of peasants, while others ruined and dissolved in related social categories of the peasantry. Despite this, even after its suppression as a social category, „mazili” continued to keep its identity and the distinctive social and spiritual features.

If „mazili” had a more compact social and ethnic composition, the structure of „ruptashi” was quite diverse and motley, including local and foreign elements, transferred from abroad to Moldova into rural peasantry, but also from autochthonous townsmen, which were not included in the privileged groups of society, did not have permanent residence and were not enrolled in the category of tax-payers, enjoyed some privileges based on gift cards issued by the ruler.

According to legal status, „ruptashi” were divided into three basic categories: „ruptaşi themselves”, pantry „ruptashi” and „ruptashi” of the treasury, which economically and socially differed very little from each other. Although, unlike other categories of peasants, „ruptashi”enjoyed at the beginning, certain privileges, they did not constitute a privileged category Tsarism could rely on, as it was ascertained in the soviet historiography. By time, even those petty privileges they enjoyed, exemptions from local benefits and corporal punishment

without trial sentence, were canceled. As a result most of them were ruined and fell into dependence on landowners and the state.

But even in such circumstances, by the „Regulation on the rights of property of residents of Bessarabia” of 10 March 1847, „mazili” and „ruptashi” from Bessarabia were liquidated as a social and fiscal category, being included into Russian „odnodvortsy”, which had seriously affected the social and legal state of these social / fiscal categories of the population.

Termenul de ***„identitate”***, definit generic în sociologia contemporană ca ansamblu de date prin care se identifică o persoană, presupune, în termenii ştiinţelor sociale contemporane, o serie întreagă de noi implicaţii, descriind concepţia şi expresia individualităţii unei persoane, concepţie şi expresie care sunt determinate inclusiv de afilierile persoanei la diverse grupuri: în cazul nostru la grupul social[1]. Sociologii adesea folosesc termenul de „identitate” în sensul de *identitate socială*, ceea ce implică trăsăturile de grup care îl definesc pe individ. În cadrul acestor probleme se înscrie şi investigaţia noastră consacrată odnodvorţilor – de fapt, cum vom constata mai jos, – mazililor şi ruptaşilor.

În studiul de faţă, vom insista la analiza identităţii odnodvorţilor – a foştilor mazili şi ruptaşi din Basarabia şi vom determina schimbările care au intervenit, pe parcursul anilor, în urma politicii imperiale ruse, în statutul social şi juridic şi dinamica numerică a acestei categorii sociale.

Subiectul pus în discuţie în acest studiu cuprinde cronologic perioada 1847-1871: de adoptarea Regulamentului *Despre drepturile de avere a locuitorilor Basarabiei* din 10 martie 1847, prin care mazilii şi ruptaşii din Basarabia au fost lichidaţi ca stare socială şi fiscală şi incluşi în categoria odnodvorţilor ruşi[2] şi până la adoptarea Regulamentului din 1871 privind împroprietărirea acestei categorii sociale[3].

Chiar de la început trebuie să constatăm că românilor nu le este cunoscut acest termen, sau mai corect spus, această categorie socială. Termenul, specific Imperiului Rus, va fi aplicat pe larg în Basarabia în baza Regulamentului din 10 martie 1847, când exponenţii grupurilor avantajate de contribuabili, specifice Moldovei medievale – mazilii şi ruptaşii, au început să fie numiţi *odnodvorţi*, deşi ei în continuare urmau să se numească între ei, ca şi în trecut, mazili şi ruptaşi.

Apariţia odnodvorţilor drept categorie socială în Rusia poate fi datată cu al doilea pătrar al secolului al XVIII-lea şi este legată de politica fiscală promovată de

[1] Mai detaliat despre noţiunea de identitate *a se vedea*: Mihail Ungureanu, *Câteva clarificări conceptuale. Reflecţii despre identitate*. În: Etnosfera, nr. 1, 2009, p. 1-10.

[2] Полное собрание законов Российской империи (ПСЗРИ), собр. II, т. XXII, отд. первое, 1847, №20987, СПб., 1848, с. 190-197.

[3] Despre drepturile şi privilegiile odnodvorţilor *a se vedea* mai detaliat: Arhiva Naţională a Republicii Moldova (ANRM), F. 8, inv. 1, 1869-1874, d. 43, f. 46.

Pertu cel Mare (1682-1725). Potrivit recensământului fiscal din anii 1676-1710, toţi oamenii slujitori încadraţi în serviciu mai înainte (până la Petru I) au fost împărţiţi în două categorii: odnodvorţi (cei care îşi asigurau existenţa doar de pe seama agriculturii şi nu primeau nici un fel de remunerare bănească) şi oamenii slujitori din anii precedenţi (care făceau serviciul militar şi primeau soldă bănească), fiind incluşi în categoria contribuabililor. În categoria odnodvorţilor erau incluse deseori şi alte categorii, care locuiau la periferiile naţionale ale Imperiului Rus şi care aveau ca sursă de existenţă doar agricultura; aceştia nu primeau nici un fel de remunerare bănească. La 22 ianuarie 1719 odnodvorţii şi oamenii slujitori încadraţi în serviciu mai înainte au fost incluşi în categoria ţăranilor de stat şi impuşi aceloraşi prestaţii. Dar, măsura respectivă a provocat nemulţumirea acestei categorii sociale, care înainte beneficia de anumite privilegii. Ulterior, în timpul domniei Elisabetei Petrovna (1741-1761), a fost creată o comisie specială pentru cercetarea situaţiei în care s-au pomenit odnodvorţii. Rezultatele activităţii acestei comisii şi-au găsit reflectare în instrucţiunile din 1754 şi 1766, care îmbunătăţeau parţial situaţia acestei categorii sociale[4].

După anexarea Basarabiei la Imperiul Rus în categoria odnodvorţilor au nimerit, ţărani transferaţi în provincia nou-anexată din guberniile interne ruse. A stabili numărul lor în Basarabia până la1847 este destul de dificil. Totuşi izvoarele de arhivă atestă prezenţa lor. Spre exemplu, în iunie 1824 odnodvoreţul din satul Roşie, ţinutul Akkerman Vasile Şuvleakov ruga Comisia regională instituită pentru organizarea unui recensământ fiscal al populaţiei de ai permite să se mute cu traiul în oraşul Chişinău. El scria că doreşte să se mute împreună cu fiul său cu traiul în Chişinău, din care considerent a prezentat un permis de la comunitatea locuitorilor din satul Roşie, ţinutul Akkerman prin care el, împreună cu familia sa erau excluşi din rândul locuitorilor acestui sat pentru a fi înscrişi în categoria locuitorilor din Chişinău[5]. Din acest permis aflăm că Vasile Şuvleakov avea la moment 79 de ani, iar familia era alcătuită din 8 persoane – 4 de sex masculin şi 4 de sex feminin. Permisul era semnat de Condrat Mironov, Stepan Stan, Pavel Ciuşcari, Ivan Bacal, Efrim Chiriac, Mihailo Şcerbin, David Gavrilov, Tanas Karacaş, Echim Vâlcu, Filip Carbunean, Trocen Pordinov şi întreaga comunitate a bătrânului[6] Vasile Untilă şi vornicul Casian Draponici[7].

Din unele surse de epocă aflăm că odnodvorţii reprezintă „o stare socială privilegiată, scutită de prestaţii, care îşi are propria cârmuire sătească şi care, în loc de impozitul (*birul – V.T.*) pe familie comun în Basarabia, plătesc o dare numită

[4] Н.К. Ткачева, *Из истории однодворцев в XVIII в. Тезисы докладов десятой сессии симпозиума по аграрной истории Восточной Европы (Ленинград, январь 1968 г.)*, М., 1968, с. 107-110.
[5] ANRM, F. 3, inv. 1, d. 97, f. 86.
[6] ***Bătrân*** – denumire dată părţilor din moşiile răzeşeşti, care au fost divizate potrivit spiţei genealogice a satului dat (*Instituţii feudale din Ţările Române. Dicţionar* / Coordonatori: Ovid Sachelarie şi Nicolae Stoicescu. – Bucureşti, 1988, p. 40-41, 323).
[7] ANRM, F. 3, inv. 1, d. 97, f. 87.

dajdie, mai mică decât birul”[8]. În plus odnodvorţii beneficiau şi de alte privilegii: ***a)*** nu puteau fi deposedaţi de avere şi supuşi pedepsei corporale fără sentinţa judecăţii; ***b)*** erau scutiţi de dările de stat şi cele locale; ***c)*** beneficiau de dreptul de a se încadra în serviciul militar şi civil de rând cu odnodvorţii ruşi; ***d)*** satele cu odnodvorţi erau împărţite în plase, în frunte cu un *„starşina”* electiv etc.[9]

În unele izvoare întâlnim termenul *ruptaşi-răzeşi*, în altele – *răzeşi-mazili*. Aceştia erau „ţărani odnodvorţi”, care deţineau în proprietate ereditară loturi de pământ pe moşiile răzăşeşti. Tot ei mai figurau în unele izvoare cu termenul de *răzeşi-odnodvorţi* [10].

Prin legea din 1847, odnodvorţii din Basarabia au fost atribuiţi categoriei ţăranilor de stat. Ei erau divizaţi în *odnodvorţi care locuiau pe domeniile statului* şi *odnodvorţi stabiliţi pe moşii private*. Odnodvorţi care locuiau pe domeniile statului erau subordonaţi Administraţiei proprietăţilor statului, iar odnodvorţi stabiliţi pe moşii private – instituţiilor care se ocupau de problemele ţărăneşti[11]. Cercetătorii Ya.S. Grosul şi I.G. Budak, care au cercetat aplicarea reformei agrare în Basarabia constată că „legea din 1847 îi egala pe odnodvorţii care se ruinau cu starea socială a ţărănimii, şi numai o parte din ei intrau în numărul marilor proprietari funciari”[12]. În acest sens avea dreptate P.G. Gore care scria că termenul *stabiliţi (водворенных)*, nu poate fi referit la odnodvorţii din Basarabia fiindcă, spre deosebire de odnodvorţii din guberniile ruse, pe aceştia nimeni nu i-a stabilit pe pământ, din considerentul că ei locuiau pe pământurile lor dintotdeauna. Iar în judeţele în care locuiau compact – Orhei, Bălţi şi Soroca, pământuri de stat nici nu existau[13]. Credem, că în categoria odnodvorţilor stabiliţi pe domeniile statului pot fi incluşi doar acei străini care au venit de peste hotare, în special, din guberniile interne ruse, dar care la moment erau puţini la număr.

Alte surse ne confirmă, că în categoria odnodvorţilor au intrat nu doar categoriile privilegiate ale mazililor şi ruptaşilor din Basarabia, dar şi o parte din colonişti din guberniile interne ruse. Iată ce povesteşte un bătrân din satul Troiţkoe, judeţul Bender: „Părinţii noştri au venit în 1828 din guberniile Kursk şi Orlov. Acum noi suntem odnodvorţi, cum s-ar spune, răzeşi: în Patrie aveam câte 9 desetine de pământ de persoană, iar aici – câte 30 de desetine”[14]. Dar numărul acestor ţărani era neînsemnat.

---

[8] *Памятная книжка Бессарабской области на 1862 год*, Кишинев, 1862, p. 153.
[9] ПСЗРИ, собр. II, т. XXII, отд. первое, 1847, №20987, СПб., 1848, с. 190-193, 197.
[10] ANRM, F. 24, inv. 1, d. 52, f. 1-2; *Положение крестьян и крестьянское движение в Бессарабии. (1812-1861 годы)*. Сборник документов / Составители *И.А. Анцупов, К.П. Крыжановская.* Том. III, Часть I, Кишинев, 1962, с. 575.
[11] Н.В. Лашков, *Бессарабия – к столетию присоединения к России. 1812-1912 гг. Географический и историко-статистический обзор состояния края*, Кишинев, 1912, с. 68.
[12] Я.Гросул, И.Будак, *Крестьянская реформа 60-70 гг. XIX века в Бессарабии*, Кишинев, 1956, с. 157.
[13] П.Г. Горе, *Историческая записка об однодворцах (мазылах)*, Кишинев, 1908, с. 8-9.
[14] *Русские в Южной Бессарабии (К истории колонизации)*, În: Русский архив, М., 1902, книга II, с. 155.

A stabilit de când oficial ţarismul a instituit categoria odnodvorţilor în Basarabia este destul de dificil. Cert este faptul că această categorie, deşi neînsemnată numeric, a existat mult mai înainte de transferarea în categoria odnodvorţilor a mazililor şi ruptaşilor la 10 martie 1847.

După 1847 mazilii şi ruptaşii au fost nevoiţi să-şi confirme starea socială de odnodvorţi. Conform datelor Consiliului Suprem al Basarabiei, doar în perioada 1848-1869, în judeţul Iaşi, statutul de odnodvorţi l-au confirmat mai mulţi mazili şi ruptaşi din satele Floreşti, Cucueţi, Mândreşti, Măgurele, Rădeni, Ciulucani, Năpădeni, Coşcodeni, Tomeşti, Măgura, Buteşti, Unţeşti, Sângureni, Goleşti, Flămânzeni, Sarata, Şofrâncani, Dumbrăviţa, Bicericani, Brânzeni, Gălăşeni, Călineşti, Făleşti, Şoltoi, Condrateşti, Horeşti, Dumeni, Cobani, Corneşti, Duruitoare, Unţeşti etc.[15]

Pentru confirmarea noului statut social, în baza dispoziţiei circulare din 25 octombrie 1847 a Guvernului Regional, dosarele mazililor şi ruptaşilor urmau a fi examinate în şedinţa Consiliului Regional al Basarabiei[16].

Dosarele prezentate de mazili şi ruptaşi conţin informaţii preţioase despre starea acestor categorii sociale/fiscale din Basarabia. Mazili şi ruptaşi care, din anumite considerente, la momentul aplicării în viaţă a legii din 10 martie 1847, nu au fost incluşi în listele odnodvorţilor din Basarabia au fost nevoiţi să prezinte documente doveditoare care ar demonstra starea lor de categorie privilegiată. Alături de actele oficiale semnate de domnii Ţării Moldovei şi deciziile Comitetului Provizoriu al Basarabiei, mazilii şi ruptaşii urmau să prezinte mărturiile a 24 de persoane/martori din categoria stărilor sociale privilegiate, care urmau să confirme, prin depunerea jurământului, proveniența de mazil, ruptaş sau de odnodvorţi a acestor persoane. Să examinăm doar câteva din cererile depuse de mazili şi ruptaşi pentru confirmarea apartenenţei la starea socială privilegiată.

Un exemplu elocvent, în acest sens, ne poate servi cazul mazilului Ion Bivol din satul Mândreşti, judeţul Iaşi. În urma recensământului fiscal din 1835, din lipsa

[15] Dosarele cu referire la confirmarea titlului de odnodvorţi în aceste sate *a se vedea*: ANRM, F. 3, inv. 3, d. 81, f. 1-3; d. 82, f. 1-3; d. 83, f. 1-41; d. 84, f. 1-2; d. 86, f. 1-1; d. 88, f. 1-15; d. 89, f. 1-23; d. 90, f. 1-6, d. 91, f. 1-25, d. 92, f. 1-17; d. 93, f. 1-2; d. 94, f.1-9; d. 95, f. 1-55; d. 96, f. 1-2; d. 97, f. 1-18; d. 98, f. 1-7; d. 99, f. 1-17; d. 100, f. 1-7; d. 101, f. 1-7; d. 102, f. 1-7; d. 103, f. 1-15; d. 104, f. 20; d. 105, f. 1-3; d. 106, f. 1-20; d. 107, f. 1-34; d. 108, f. 1-36; d. 109, f. 1-16; d. 110, f. 120; d. 111, f. 1-70; d. 112, f. 1-16; d. 113, f. 1-26; d. 114, f. 1-32; d. 116, f. 1-13; d. 117, f. 1-15; d. 118, f. 1-16; d. 119, f. 1-20; d. 120, f. 1-202; d. 121, f. 1-2; d. 122, f. 1-14; d. 163, f. 1-49; d. 124, f. 1-131; d. 125, f. 1-16; d. 126, f. 1-3; d. 127, f. 1-65; d. 129, f. 1-47; d. 130, f. 1-15; d. 131, f. 1-27; d. 132, f. 1-19; d. 133, f. 1-16; d. 1345, f. 1-23; d. 135, f. 1-22; d. 136, f. 1-19; d. 197, f. 1-24; d. 138, f. 1-12; d. 139, f. 1-20; d. 140, f. 1-40; d. 141, f. 1-24; d. 142, f. 1-25; d. 143, f. 1-28; d. 144, f. 1-24; d. 145, f. 1-12; d. 146, f. 1-12; d. 147, f. 1-30; d. 148, f. 1-2; d. 149, f. 1-19; d. 150, f. 1-36; d. 151, f. 1-21; d. 152, f. 1-25; d. 153, f. 1-3; d. 154, f. 1-2; d. 156, f. 1-54; d. 157, f. 1-30; d. 158, f. 1-12; d. 159, f. 1-10; d. 160, f. 1-28; d. 161, f. 1-6; d. 162, f. 1-18; d. 163, f. 1-4; d. 164, f. 1-12; d. 165, f. 1-29; d. 166, 1-26; d. 167, f. 1-13; d. 168, f. 1-20; d. 168, f. 1-131; d. 170, f. 1-31; d. 171, f. 1-10; d. 172, f. 1-20; d. 173, f. 1-12; d. 175, f. 1-12; d. 176, f. 1-8; d. 177, f. 1-8; d. 179, f. 1-22; d. 180, f. 1-16; d. 181, f. 1-3.

[16] ANRM, F. 3, inv. 3, d. 95, f. 1 verso.

de documente (în 1824, tatăl său a prezentat documentele de rigoare Administraţiei Financiare a Basarabiei, iar aceasta le-a transmis în 1825 Consiliului Suprem al Basarabiei; după lichidarea Consiliului documentele împreună cu dosarul au rămas depozitate în arhiva Consiliului) el a fost transferat în categoria ţăranilor. De rând cu el în categoria ţăranilor au fost transferaţi şi fraţii săi Teodor şi Chiril. În cererea depusă la 22 mai 1848 pe numele Consiliului Regional al Basarabiei Ion Bivol scria că „tatăl său este fiul adevărat a lui Eremia Bivol, iar acesta fiul adevărat al mazilului Andrei Bivol, pe numele căruia a fost emis actul oficial de confirmare a privilegiilor semnat de domnul Moldovei Mihai Constantin Suţu din 20 iunie 1794, care în prezent se află în Consiliul Regional al Basarabiei”[17]. În plus el mai scria că rudele sale care locuiesc în satul Costeşti, judeţul Orhei, au fost confirmate deja în categoria odnodvorţilor.

La 21 mai 1849, pentru confirmarea titlului de mazil 12 locuitori ai satului Mândreşti şi câşlei Mândreşti şi 12 locuitori ai satului Zgărdeşti, toţi odnodvorţi care au fost confirmaţi în această categorie socială, au depus jurământ prin care confirmau că Ion Bivol într-adevăr face parte din categoria mazililor. Este semnificativ faptul că cca jumătate din odnodvorţi ştiau carte şi au pus semnăturile pe acrul jurământului. Aceştia erau odnodvorţi din satul Mândreşti Teodor Gheorghiu (53 ani), Vasile Harghel (48 ani), Semion Samson (70 ani), Manolache Sava (32 ani), Constantin Tertia (48 ani) şi din satul Zgărdeşti – Dumitru Gagură (38 ani), Manolache Potlog (39 ani), Teodor Spânu (45 ani), Andrei Scurtu (35 ani) şi Iordache Fialcovschi (30ani)[18]. Majoritatea din semnatari au semnat cu paleografia moldovenească (excepţie făcând doar Manolache Sava şi Manolache Potlog care au semnat cu paleografia cirilică) ce atestă faptul că erau cărturari, sau cel puţin aveau cunoştinţe elementare de carte. Din alt act de jurământ depus de 3 odnodvorţi din satul Ciulucani şi 21 de odnodvorţi din satul Mândreşti, constatăm că 10 din ei erau ştiutori de carte: Ion Furculiţa (30 ani), Gheorghe Popov (45 ani), Gheorghe Popa (36 ani), Manole Popa (56 ani), Ivan Popa (28 ani), Dumitru Anastasiu (35 ani), Manuil Vrânceanu (45 ani), Vasile Năstase (40 ani), Ion Roşca (35 ani) şi Ion Sava (? ani). Tendinţa de rusificare, promovată intens de administraţia imperială rusă, poate fi observată din exemplul lui Ion Popa, feciorul lui Manole Popa, care alături de Gheorghe Popov a semnat actul în limba rusă *(Иван Еманоил Попа)* şi care, probabil, a studiat în şcoală rusească[19].

La 13 mai 1850 Judecătoria judeţeană Iaşi raporta Consiliului Regional al Basarabiei că la 15 februarie 1850 Ion Eremia Bivol a depus o cerere pentru confirmarea privilegiilor sale, mărturia depusă de cei 24 de odnodvorţi prin care cerea de a fi confirmat în această categorie socială a odnodvorţilor[20].

[17] ANRM, F. 3, inv. 3, d. 89, f. 1-1 verso.
[18] Ibidem, f. 4-4 verso.
[19] Ibidem, f. 12, 13.
[20] Ibidem, f. 9-9 verso.

În asemenea situaţii s-au pomenit şi unii reprezentanţi ai clerului. Spre exemplu, fiii preotului Ioan Oţel din satul Bisericani, ţinutul Iaşi din cauza neprezentării la timp a documentelor au fost transferaţi în categoria ţăranilor. Din certificatele prezentate de la biserica din sat cu hramul Sf. Nicolae se vede destul de clar că în anii 1813-1840, Andrei şi Ioan Oţel erau înscrişi în categoria mazililor. Documentele certifică că la 1813 Andrei avea 36 de ani, iar Ioan – 31 şi că tatăl lor preotul Ioan Oţel, într-adevăr este feciorul mazilului Gavrilă Oţel, iar ei sânt fii preotului Ioan Oţel şi a mamei Ecaterina. La 11 decembrie 1840 ei cereau să fie confirmaţi în categoria mazililor[21].

Din cazul ruptaşului Vasile Semion Volontir, din satul Ciulucani, transferat de Consiliul Regional al Basarabiei în categoria ţăranilor, din cauza neprezentării documentelor ce ar confirma starea lui privilegiată (fecior de preot), aflăm că în urma jurământului depus la 23 mai 1849 de cei 24 de locuitori (odnodvorţi) din satul Mândreşti, câşla Mândreşti şi satul Ciulucani s-a confirmat că el este într-adevăr feciorul adevărat al preotului Semion Volontir din satul Zgărdeşti”[22] şi are aproximativ 24 de ani. Şi în acest caz actul de jurământ a fost semnat de odnodvorţii din sat confirmă că 9 din ei erau ştiutori de carte: cunoscuţii deja Ion Furculiţa, Gheorghe Popov, Gheorghe Popa, Manole Popa, Ivan Popa, Dumitru Anastasiu, Manuil Vrânceanu, Vasile Năstase şi Ion Roşca[23].

Unii mazili şi ruptaşi nu erau confirmaţi în categoria odnodvorţilor şi din diferite greşeli omise la perfectarea actelor de confirmare a statului social. Exemplu, în acest sens, ne serveşte cazul locuitorilor din satul Unţeşti (izvorul nu indică starea socială sau fiscală – mazili sau ruptaşi), judeţul Iaşi Vasile Timofei Bobeicu şi Nicolae Grigore Căldare. La 19 ianuarie 1853 aceştia, se adresează cu rugămintea în Consiliul Suprem al Basarabiei, pentru ai exclude din categoria ţăranilor unde, cum scriau ei, au nimerit din greşeală. Ei scriau că au fost confirmaţi în categoria privilegiată a populaţiei: Vasile Timofei Bobeicu şi fratele său Grigore (deja decedat) – la 24 ianuarie 1839, iar Nicolae Grigore Căldare – la 12 februarie 1842, primind şi documentele de rigoare care atestă acest fapt: primul la 7 martie 1852, iar cel de-al doilea – la 31 octombrie 1851. Grigore fiind deja decedat n-a mai primit certificatul de rigoare. Reieşind din considerentul că ambii au fost confirmaţi în categoria odnodvorţilor deja după efectuarea celui de-al nouălea recensământ fiscal (1851) al populaţiei, ambii au fost transferaţi în categoria ţăranilor[24].

La 5 februarie 1853, Consiliul Suprem al Basarabia examinează cererea depusă de Vasile Bobeicu şi Nicolae Căldare şi confirmă statutul lor de

[21] ANRM, F. 3, inv. 3, d. 94, f. 1-2.
[22] ANRM, F. 3, inv. 3, d. 91, f. 1 verso.
[23] Ibidem, f. 12-13.
[24] ANRM, F. 3, inv. 3, d. 101, f. 1-1 verso.

odnodvorţi[25]. Asemenea cazuri se întâlnesc destul de des în izvoarele de arhivă. Eforturile depuse de mazili şi ruptaşi de aşi confirma pe parcursul anilor statutul s-au soldat, de regulă, cu ruinarea şi sărăcirea multora din ei.

Unii odnodvorţi sânt înregistraţi şi în cadrul comunităţilor mic-burghezilor din Chişinău[26]. Din dosarele Dumei orăşeneşti din Chişinău constatăm că la sfârşitul anilor ’30 ai secolului al XIX-lea în oraş erau deja 20 de comunităţi ale mic-burghezilor, inclusiv *în partea a treia* a oraşului comunităţile: moldovenilor, ruptaşilor, grecilor şi *în partea a patra* comunităţile: rupta de vistierie, a bulgarilor, ruptaşilor, străinilor, ce constituiau în total în prima parte a oraşului – 995 de persoane, în a doua parte – 1951, în partea a treia – 2111 şi în partea a patra a oraşului – 4051 de persoane[27]. Toate aceste comunităţi sunt administrate de starosti şi de meşterii breslelor *(цехмейстеры)*, aleşi de ei din cadrul fiecărei categorii sociale. În toate comunităţile mic-burghezilor din Chişinău au fost înregistrate 9108 de persoane şi burlaci şi, în mod separat, în cele 10 bresle – 1390 de persoane de meşteşugari şi burlaci[28].

Pe parcursul anilor numărul general al comunităţilor mic-burghezilor a crescut neesenţial, constituind în 1841 21 de comunităţi, iar în 1843 – 23 de comunităţi[29]. La începutul anilor ’50 ai secolului al XIX-lea numărul comunităţilor mic-burghezilor din oraşul Chişinău a atins deja cifra de 30[30]. Respectiv, numărul mare de comunităţi mic-burgheze făcea dificilă perceperea impozitelor. Din această cauză, Consiliul orăşenesc şi Administraţia Financiară a Basarabiei au intervenit pe lângă Ministerul Finanţelor în privinţa divizării mic-burghezilor din Chişinău doar în patru comunităţi, potrivit sectoarelor oraşului, şi constituirii unei comunităţi separate (a 5-a) a meşteşugarilor[31].

După unificarea, la 19 septembrie 1850, a celor 30 de comunităţi ale mic-burghezilor din Chişinău în 4 comunităţi, potrivit sectoarelor oraşului, şi după constituirea comunităţii meşteşugarilor, odnodvorţilor care locuiau în capitală şi care beneficiau de anumite privilegii le-a fost păstrată comunitatea în care ei erau uniţi. La 26 februarie 1851, pentru soluţionarea acestei probleme, ministrul de Interne intervine către guvernatorul general interimar al Novorosiei şi Basarabiei P.I. Fiodorov cu rugămintea de a prezenta informaţii suplimentare cu referire la această

[25] ANRM, F. 3, inv. 3, d. 101, f. 2-4.

[26] ***Comunitatea mic-burghezilor*** – comunitate, constituită în mediul urban, în Basarabia, după anexarea ei în 1812 la Imperiul Rus, potrivit principiului social, etnic şi religios existent în Imperiul Rus, în scopul organizării activităţii economice, spirituale şi reglementării repartizării impozitelor şi prestaţiilor (Valentin Tomuleţ, *Basarabia în epoca modernă (1812-1918) (Instituţii, regulamente, termeni). Ediţia a III-a, revăzută şi adăugită*, Iaşi, 2014, p. 230).

[27] Arhiva Istorică de Stat din Rusia (AISR), F. 1287, inv. 37, d. 871, f. 3 verso-4.

[28] Ibidem, f. 4-4 verso.

[29] В.Жуков, *Динамика роста и состава городского населения Кишинева (1812-1861 годы)*. În: Труды Центрального Государственного Архива МССР, Кишинев, 1962, том I, с. 190, 192.

[30] AISR, F. 1287, inv. 37, d. 950, f. 2.

[31] AISR, F. 1287, inv. 37, d. 871, f. 5.

categorie socială[32]. Potrivit informaţiilor prezentate de Guvernul Regional, la începutul lui 1851 odnodvorţii din Chişinău constituiau 174 familii, beneficiau de anumite privilegii, plăteau un impozit mai mic decât celelalte categorii sociale, denumit *dajdia*, ce constituie 2 rub. 67 kop. argint, îndeplineau o prestaţie bănească în folos social, stabilită de Guvernul Regional, şi prestaţii în natură similar categoriilor mic-burghezilor din Chişinău. Erau scutiţi, ca şi celelalte categorii de mic-burghezi, de sistemul de recrutare pe un termen nedeterminat. Odnodvorţii din Chişinău îşi alegeau din rândurile lor un şef al comunităţii odnodvorţilor *(старшина)* care, ca şi ceilalţi şefi de comunităţi ale mic-burghezilor, nu era salarizat[33].

Categoriile privilegiate ale populaţiei din Basarabia erau permanent în vizorul şi tutela mareşalului regional al nobilimii. Acesta în repetate rânduri a întreprins demersuri instituţiilor imperiale pentru a apăra interesele acestor categorii de populaţie. Aceasta din considerentul că pe parcursul anilor, administraţia imperială a adoptat mai multe decizii referitor la boiernaşi, mazili şi ruptaşi, care, la rândul lor, au provocat confuzii şi neînţelegeri din partea funcţionarilor instituţiilor regionale referitor la modalitatea de aplicare a acestor decizii în practică. Astfel, la 3 noiembrie 1853, în raportul *Despre drepturile boiernaşilor şi mazililor moldoveni* adresat ministrului de Interne, generalului de infanterie D.G. Bibikov, mareşalul regional al nobilimii scria că „în 1843 a fost emisă o lege[34] în care era stipulat că toate persoanele venite din Moldova după 1812 şi altele care urmează să mai vină, indiferent de apartenenţa lor socială, pot beneficia de cetăţenia rusă doar în baza prevederilor generale acordate cetăţenilor străini. În schimb, persoanele venite din Moldova chiar şi după 1812, dar care au prezentat documentele de rigoare şi în baza dispoziţiilor Guvernului Regional au fost deja înscrise în categoria boiernaşilor, mazililor şi ruptaşilor până la emiterea dispoziţiei Consiliului Suprem din 8 martie 1843, rămân înscrise în aceste categorii sociale şi în continuare, de rând cu populaţia autohtonă din Basarabia”[35].

Această dispoziţie referitor la *drepturile boiernaşilor, mazililor şi ruptaşilor*, ce fac parte din categoria privilegiată, dar nenobiliară a societăţii, adoptată la insistenţa administraţiei regionale, a creat problema, faţă de care din aceste categorii dispoziţia urmează a fi aplicată: doar faţă de cei transferaţi din Principatul Moldova după 1812 sau şi faţă de cei autohtoni care au depus jurământ de credinţă Rusiei în 1817, mai târziu sau în general încă n-au depus jurământul de credinţă. Această dispoziţie a creat anumite probleme şi în Senatul Guvernant, în special în Departamentul de Heraldică, când din diferite motive, nu erau confirmaţi în rangul nobiliar şi unii boieri[36].

[32] AISR, F. 1287, inv. 37, d. 950, f. 7.
[33] Ibidem, f. 7 verso-8.
[34] Despre decizia Consiliului Suprem din 18 martie 1843 *a se vedea:* ПСЗРИ. Собр. II , т. XVIII, 1843, отд. первое, №16597, СПб., 1844, с. 119-120.
[35] ANRM, F. 88, inv. 1, d. 1142, f. 204, 206-206 verso.
[36] Ibidem, f. 206 verso-207 verso.

Izvoarele de arhivă ne prezintă date interesante despre evoluţia numerică a odnodvorţilor din Basarabia pe parcursul secolului al XIX-lea. Un interes deosebit, în acest sens, prezintă datele recensămintelor fiscale din anii ’30-’50 ai secolului al XIX-lea (Tabelul 1).

Tabelul 1

Numărul odnodvorţilor din Basarabia, conform recensămintelor fiscale ale populaţiei*

Pe care pământuri trăiau odnodvorţii	Recensămintele populaţiei											
	VIII (1835)**			Raportul, în %	IX (1850)			Raportul, în %	X (1858)			Raportul, în %
	Sex masculin	Sex feminin	Numărul total		Sex masculin	Sex feminin	Numărul total		Sex masculin	Sex feminin	Numărul total	
Statului	78	80	**159**	**0,9**	49	76	**175**	**0,7**	48	33	**81**	**0,3**
Posesie	8503	8495	**16998**	**93,9**	10533	11682	**22215**	**94,4**	13806	13112	**16918**	**95,4**
Orăşeneşti	475	479	**954**	**5,2**	593	551	**1144**	**4,9**	611	617	**1218**	**4,3**
Numărul total	**9046**	**9054**	**18111**	**100,0**	**11175**	**12309**	**23534**	**100,0**	**14465**	**13762**	**28217**	**100,0**

* Arhiva de Stat din regiunea Odesa (ASRO), F. 3, inv. 1, d. 50, anii 1856-1861, f. 24; d. 76, a. 1852, f. 4-4 verso, 66.

** Pentru anul 1835 în Tabel n-au fost incluşi rupta de vistieria: 5 persoane sex masculin şi sex feminin ce trăiau pe pământurile statului, 50 – pe pământurile aflate în posesie şi 15 – pe pământurile orăşeneşti. Documentul a fost perfectat la sfârşitul anilor ’50 ai secolului al XIX-lea, din care cauză, mazilii şi ruptaşii la 1835 sânt identificaţi cu odnodvorţii.

Datele Tabelului 1 demonstrează o tendinţă evidentă de creştere a numărului odnodvorţilor: de la 18111 persoane în 1835, la 23534 – în 1850 şi 28217 persoane – în 1858. Această tendinţă este una dictată, mai mult, de sporul natural al populaţiei, specifică şi celorlalte categorii sociale a populaţiei din Basarabia pe parcursul secolului al XIX-lea. În plus în categoria odnodvorţilor au mai intrat şi o parte din boiernaşi.

Pe parcursul întregii perioade, majoritatea absolută a odnodvorţilor trăiau pe pământurile deţinute în posesie. În acelaşi timp se observă tendinţa de micşorare a odnodvorţilor care trăiau pe pământurile statului si cele orăşeneşti şi majorarea, deşi neesenţială, a celor care deţineau pământuri în posesie. Aceleaşi date statistice ne demonstrează că majoritatea odnodvorţilor locuiau în mediul rural. Numărul odnodvorţilor care locuiau în mediul urban era în descreştere şi constituia doar 5,2%, 4,9% şi 4,3% din numărul total în aceşti ani.

Dar izvoarele cu referinţă la numărul populaţiei sânt destul de contradictorii. Conform altor surse, în 1852, în Basarabia sânt atestaţi 20280 de odnodvorţi, ce constituie o scădere bruscă a acestei categorii sociale comparativ cu anul 1850[37].

[37] ANRM, F. 2, inv. 1, d. 5776, f. 3 verso.

Conform datelor statistice ale populaţiei din Basarabia din 18 iunie 1858, odnodvorţii constituiau o categorie socială neînsemnată numeric comparativ cu restul populaţiei. Conform aceloraşi date statistice din 1858, dar cu referinţă numai la persoanele de sex masculin, odnodvorţilor le revenea doar 11948 (4,9%) persoane de sex masculin din numărul total de 231384 (95,1%) persoane de ţărani (Tabelul 2).

Tabelul 2

Numărul ţăranilor şi odnodvorţilor din Basarabia, conform datelor statistice din 18 iunie 1858*

Judeţele	Categoriile de populaţie						Raportul, în %	
	Ţărani	În %	Odnodvorţi	În %	În total	În %	Ţărani	Odnodvorţi
	Persoane de sex masculin							
Chişinău**	40455	17,5	**2741**	**22,9**	43196	17,8	93,7	**6,3**
Orhei	40501	17,5	**5404**	**45,2**	45905	18,9	88,2	**11,8**
Bender	7651	3,3	**105**	**0,9**	7756	3,2	98,6	**1,4**
Akkerman	1456	0,6	**1**	**0,01**	1457	0,6	99,9	**0,1**
Cahul**	2247	1,0	**33**	**0,3**	2280	0,9	98,6	**1,4**
Hotin	56189	24,3	**201**	**1,7**	56390	23,2	99,6	**0,4**
Iaşi	41280	17,8	**2272**	**19,0**	43552	17,9	94,8	**5,2**
Soroca	41605	18,0	**1191**	**10,0**	42796	17,6	97,2	**2,8**
Numărul total	**231384**	**100,0**	**11948**	**100,0**	**243332**	**100,0**	**95,1**	**4,9**
Raportul, în %	**95,1**	**-**	**4,9**	**-**	**100,0**	**-**	**96,3**	**3,7**

* ANRM, F. 3, inv. 2, d. 596, f. 12-13; *Положение крестьян и крестьянское движение в Бессарабии. (1812-1861 годы)*. Сборник документов / Составители И.А. Анцупов, К.П. Крыжановская. Том. III, Часть I, Кишинев, 1962, с. 464.

** Izvorul atestă că ţăranii şi odnodvorţii din judeţele Cahul şi Chişinău sânt indicaţi fără locuitorii localităţilor, retrocedate Principatului Moldova conform Tratatului de pace de la Paris din 1856.

Datele Tabelului 2 ne demonstrează destul de explicit că odnodvorţii erau concentraţi în patru judeţe ale Basarabiei: 5404 (45,2%) persoane de sex masculin în judeţul Orhei, 2741 (22,9%) – în judeţul Chişinău, 2272 (19%) – în ţinutul Iaşi şi 1191 (10%) – în judeţul Soroca. În celelalte judeţe numărul odnodvorţilor era neînsemnat. În raport cu numărul total al populaţiei pe întreaga Basarabie, odnodvorţii prevalau numeric doar în judeţul Orhei – 11,8%, în celelalte ţinuturi numărul lor era destul de mic şi varia între 6,3% (Chişinău), 5,2% (Iaşi), 2,8% (Soroca), 1,4% (Bender şi Cahul), 0,4% şi 0,1% (Hotin şi Akkerman).

Un izvor important în studierea situaţiei odnodvorţilor din Basarabia îl constituie şi datele statistice cu privire la moşiile deţinute în posesie. După aplicarea în viaţă în guberniile interne ruse a reformei agrare din 19 februarie 1861, ţarismul a adunat informaţii detaliate despre starea moşiilor din Basarabia, din care

cauză atât moşierii, cât şi ceilalţi deţinători de proprietăţi funciare au fost rugaţi să prezinte informaţii detaliate despre starea moşiilor sale. Ca rezultat în Fondul 88, Adunarea Deputaţilor Nobilimii din gubernia Basarabia, s-au adunat mai multe dosare ce conţin informaţii interesante despre aceste moşii[38]. Spre exemplu, satul Tomeşti din judeţul Iaşi, plasa Bolotina, ce aparţinea răzeşilor-odnodvorţi[39] dispunea la 1861 de 175 fălci[40] de pământ arabil şi 65 fălci de pământ nearabil, avea 39 de familii, inclusiv: 32 familii de odnodvorţi şi 5 familii de ţărani înscrişi în această localitate şi 2 familii de ţărani străini. Toţi ei trăiau pe pământurile pe care le deţineau în proprietate. În unele cazuri izvorul îi identifică pe odnodvorţi cu răzeşi[41]. Cu denumirea de răzeşi-odnodvorţi îi întâlnim pe odnodvorţi şi în ocina Dămăşcani, judeţul Iaşi, plasa Bolotina care dispunea în 1861 de 230 fălci de pământ arabil şi 120 fălci de pământ nearabil, şi în care locuiau 21 familii răzeşi-odnodvorţi. Toate pământurile aparţineau răzeşilor[42].

Totuşi izvorul face distincţie între aceste categorii de ţărani. Spre exemplu satul Buteşti din ţinutul Iaşi, plasa Bolotina, ce aparţinea răzeşilor dispunea la 1861 de 550 fălci pământ arabil şi 50 fălci pământ nearabil, pe care erau înregistraţi 72 familii, inclusiv: 40 familii de odnodvorţi, 28 familii de ţărani (răzeşi), 4 odnodvorţi străini şi 4 odnodvorţi care erau plecaţi. Toţi ei trăiau pe pământuri personale[43]. În celelalte sate numărul odnodvorţilor era mai mic ca cel al ţăranilor răzeşi. Pe moşia Criuleni, plasa Vulpeşti, judeţul Iaşi ce aparţinea micilor proprietari funciari – răzeşilor, care dispunea la 1861 de 900 fălci pământ arabil şi 180 fălci pământ nearabil, erau înscrişi 91 de familii, inclusiv: 80 familii de ţărani (răzeşi), 8 familii de odnodvorţi şi 3 familii de mici burghezi. Toţi ei trăiau pe pământuri proprii[44]. În satul Cetireni, acelaşi ţinut Iaşi ce aparţinea micilor proprietari funciari – răzeşilor (date cu referinţă la suprafaţa de pământ care era în proprietatea ţăranilor lipsesc din considerentul că moşia se afla în litigiu), erau înscrişi 247 familii de răzeşi, 2 familii de odnodvorţi, 32 familii de ţărani străini şi 2 familii de mici burghezi. În categoria odnodvorţilor erau înscrişi 57 de familii şi 7 familii de ţărani. Toţi ei trăiau pe pământuri proprii[45]. În satul Ciulucani, acelaşi judeţ ce aparţinea răzeşilor şi care la 1861 dispunea de 657 fălci pământ arabil şi

[38] ANRM, F. 88, inv. 1, d. 1584, 1585, 1586, 1587.

[39] ***Răzeşi-odnodvorşi*** – ţărani odnodvorţi, care deţineau în proprietate loturi de pământ pe moşiile răzăşeşti cu dreptul de proprietate ereditară (ANRM, F. 88, inv. 1, d. 1586, f. 111-112, 129-129 verso, 223-223 verso).

[40] ***Falce*** – unitate obişnuită de măsură moldovenească, folosită la măsurarea pământului. În Basarabia 3 fălci constituiau 4 desetine domneşti (ANRM, F. 2, inv. 1, d. 6314, f. 3-3 verso). Desetină – unitate de măsură agrară egală cu 1,09 ha (Vasile Breban, *Dicţionar general al limbii române*, Bucureşti, 1992, vol. I, p. 269).

[41] ANRM, F. 88, inv. 1, d. 1586, f. 111-112.

[42] Ibidem, f. 129-130.

[43] Ibidem, f. 165-165 verso.

[44] Ibidem, f. 207-207 verso.

[45] Ibidem, f. 209-209 verso.

175 fălci pământ nearabil erau înregistraţi 120 de familii, inclusiv: 77 familii de răzeşi, 6 familii de odnodvorţi şi 37 ţărani străini[46].

Date similare întâlnim şi în judeţele unde ponderea mazililor şi ruptaşilor era destul de mică. Spre exemplu, localitatea Dubăsarii Vechi din judeţul Bender ce aparţinea moştenitorilor răposatului nobil Nicolae Macri dispunea în 1861 de 1300 fălci de pământ arabil, 2530 fălci pământ nearabil, 135 familii de ţărani înscrişi, 76 familii de mici burghezi (44 din Chişinău şi 32 din Bender), 5 ţărani străini, 10 familii de odnodvorţi şi 25 familii de răzeşi[47].

Datele cu referinţă la suprafeţele de pământ şi numărul de familii în localităţile populate de răzeşii odnodvorţi din judeţul Iaşi în 1861 sânt sistematizate în Tabelul 3.

Tabelul 3

Suprafaţa proprietăţilor funciare şi numărul populaţiei în judeţul Iaşi populate în 1861 de răzeşii odnodvorţi*

Denumirea localităţilor	Suprafaţa proprietăţilor funciare				Numărul populaţiei				
	Pământ arabil	Pământ nearabil	Păduri	Numărul total	Ţărani înscrişi	Odnodvorţi	Ţărani străini	Mici burghezi	Numărul total
	Fălci				Familii				
Mândreşti	1884	200	250	**2334**	110	**126**	39	-	**275**
Năpădeni	1501	250	44	**1795**	97	**119**	60	-	**276**
Zgărdeşti	1200	114	-	**1314**	97	**46**	19	-	**162**
Criuleni	900	180	-	**1080**	80	**8**	3	-	**91**
Cilucani	657	175	-	**832**	77	**6**	37	-	**120**
Dumbrăviţa	600	101	-	**701**	89	**54**	40	-	**183**
Cucioaia	462	141	10	**613**	66	**8**	8	-	**82**
Buteşti (sat)	550	50	-	**600**	28	**40**	4	-	**72**
Buteşti (slob.)	670	130	-	**500**	101	**2**	-	-	**103**
Bocşa	335	10	30	**375**	50	**-**	30	-	**80**
Dămăşcani	230	120	-	**350**	-	**21****	-	-	**21**
Goreşti	220	100	-	**320**	-	**45****	5	-	**50**
Tomeşti	175	65	-	**240**	5	**32**	2	-	**39**
Cetireni	-***	-***	-***	**-***	247	**2**	32	2	**283**
Numărul total	**-**	**-**	**-**	**-**	**1047**	**509**	**279**	**2**	**1837**
În %	**-**	**-**	**-**	**-**	**57,0**	**27,7**	**15,2**	**0,1**	**100,0**

* ANRM, F. 88, inv. 1, d. 1585, p. I, f. 85-86, 87-88, 89-90, 91-92, 93-94; d. 1586, f. 73-74, 111-112, 121-122, 128-129, 165-166, 207-208, 209-210, 223-224, 231-232.

** Răzeşi-odnodvorţi.

*** Izvorul nu indică suprafaţa deţinută în proprietate de locuitori, din considerentul că moşiile se afla în litigiu.

[46] Ibidem, f. 73-73 verso.

[47] Ibidem, d. 1585, p. I, f. 171-172.

Pentru a determina ce schimbări au intervenit în cadrul acestei categorii sociale să analizăm dinamica numerică a odnodvorţilor în baza statisticii oficiale din anii 1863-1865 (Tabelul 4).

Tabelul 4

Numărul odnodvorţilor din Basarabia, conform datelor statistice din 1863-1865*

Judeţele	1863		Numărul total	Raportul, în %	1864		Numărul total	Raportul, în %	1865		Numărul total	Raportul, în %
	Sex masculin	Sex feminin			Sex masculin	Sex feminin			Sex masculin	Sex feminin		
Oraşele												
Chişinău	476	497	**973**	**94,6**	-	-	-	-	-	-	-	-
Orhei	-	-	**-**	**-**	4	3	**7**	**18,9**	1	3	**4**	**13,3**
Bălţi	14	15	**29**	**2,8**	16	14	**30**	**81,1**	14	12	**26**	**86,7**
Akkerman	19	8	**27**	**2,6**	-	-	-	-	-	-	-	-
În total	**509**	**520**	**1029**	**100,0**	**20**	**17**	**37**	**100,0**	**15**	**15**	**30**	**100,0**
Judeţele												
Chişinău	2671	2565	**5236**	**19,3**	4488	4459	**8947**	**28,8**	2908	2908	**5816**	**20,7**
Orhei	5075	5733	**10868**	**40,0**	6066	5716	**11786**	**37,9**	5865	6956	**11921**	**42,4**
Iaşi	3437	2974	**6411**	**23,6**	3462	3035	**6497**	**20,9**	3511	3073	**6584**	**23,4**
Soroca	1422	1350	**2772**	**10,2**	1317	1256	**2573**	**8,3**	1325	1261	**2586**	**9,2**
Hotin	809	765	**1574**	**5,8**	552	449	**101**	**3,2**	431	412	**843**	**3,0**
Bender	150	140	**290**	**1,1**	188	105	**293**	**0,9**	2021	167	**368**	**1,3**
Akkerman	11	7	**18**	**0,1**	9	5	**14**	**0,1**	8	7	**15**	**0,1**
În total	**13575**	**13594**	**27169**	**100,0**	**16082**	**15025**	**31107**	**100,0**	**14249**	**13884**	**28133**	**100,0**
Numărul total	**14084**	**14114**	**28198**	**-**	**16102**	**15042**	**31144**	**-**	**14264**	**13899**	**28163**	**-**
Raportul, în %	**49,9**	**50,1**	**100,0**	**-**	**51,7**	**48,3**	**100,0**	**-**	**50,6**	**49,4**	**100,0**	**-**

* ANRM, F. 151, inv. 1, d. 93, p. I, f. 1 verso-2, 53 verso-54, 91 verso -92.

Datele Tabelului 4 atestă că în statistica oficială, odnodvorţii erau divizaţi în odnodvorţi care erau stabiliţi *în oraşe* şi odnodvorţi care erau stabiliţi *în judeţe*. Numărul odnodvorţilor care erau stabiliţi în oraşe era destul de mic: 1029 (3,6%) persoane – în 1863, 37 (0,1%) – în 1834 şi 30 (0,1%) – în 1865. Pe parcursul acestor ani majoritatea odnodvorţilor erau concentraţi în judeţul Orhei – 40% (1863), 37,9% (1864) şi 42,4% (1865), urmat de judeţele Iaşi – 23,6% (1864), 20,9 (1865) şi 23,4 (1865), Chişinău – 19,3% (1863), 28,8% (1864) şi 20,7 (1865) şi

Soroca – 10,2% (1863), 8,3% (1864) şi 9,2% (1865). În judeţele Hotin, Bender şi Akkerman numărul odnodvorţilor era destul de mic şi varia între 5,8% şi 0,1%.

Statisticile cu referinţă la odnodvorţi sânt destul de contradictorii. În 1863 înregistrăm un număr de 973 de odnodvorţi în oraşul Chişinău, ca în anii următori aceştia deja să nu mai fie înregistraţi în acest oraş. Acelaşi lucru îl putem constata şi pentru oraşul Akkerman. În schimb, pentru oraşul Orhei, observăm un lucru diametral opus: lipsa odnodvorţilor în anul 1863 şi prezenţa lor, deşi într-un număr destul de mic, în anii următori. Probabil la 1864 pământurile odnodvorţilor din oraşele Chişinău şi Akkerman care se aflau în subordinea oraşelor au fost date în subordinea judeţelor.

Pentru a înţelege şi mai mult cum erau repartizaţi odnodvorţii în interiorul judeţelor, să analizăm statistica oficială datată cu anul 1868 a acestei categorii sociale pentru două judeţe – Chişinău şi Iaşi, cu o pondere destul de mare a odnodvorţilor (Tabelul 5).

Tabelul 5

Evoluţia numerică a odnodvorţilor (răzeşilor) din judeţul Chişinău în anul 1868*

Plasele	Numărul de persoane**		Numărul total	Raportul, în %
	Sex masculin	Sex feminin		
Zberoaia	1200	1159	**2359**	**31,0**
Nisporeni	138	136	**274**	**3,6**
Vorniceni	130	102	**232**	**3,0**
Boldureşti	434	411	**845**	**11,1**
Hânceşti	7	6	**13**	**0,2**
Bujori	26	15	**41**	**0,5**
Văsieni	322	317	**639**	**8,4**
Lăpuşna	13	11	**24**	**0,3**
Mereni	205	215	**420**	**5,5**
Costeşti	173	208	**381**	**5,0**
Ialoveni	450	373	**823**	**10,8**
Sireţi	544	488	**1032**	**13,6**
Volcineţ	279	253	**532**	**7,0**
Numărul total	**3921**	**3694**	**7615**	**100,0**
Raportul, în %	**51,5**	**48,5**	**100,0**	**-**

* ANRM, F. 151, inv. 1, d. 5, p. III, f. 405 verso-406.
** În majoritatea plaselor era indicat – odnodvorţi (răzeşi).

Datele Tabelului 5 ne demonstrează că odnodvorţii erau identificaţi cu răzeşii şi nu erau repartizaţi uniform în toate plasele judeţului, dar erau concentraţi doar în câteva din ele. În judeţul Chişinău, în 1868 odnodvorţii (răzeşi) erau

concentraţi mai masiv în 4 plase: în Zberoaia 2359 (31%) persoane, Sireţi – 1032 (13,6%), Boldureşti – 845 (11,1%), Ialoveni – 823 (10,8%) şi în plasa Văsieni 639 (8,4%) persoane. În celelalte plase numărul odnodvorţilor era destul de mic şi varia între 5,5% şi 0,2%.

O situaţie similară o constatăm şi pentru judeţul Iaşi, unde şi aici odnodvorţii sânt identificaţi cu răzeşii (Tabelul 6).

Tabelul 6

Evoluţia numerică a odnodvorţilor (răzeşilor) din judeţul Iaşi în anul 1868*

Plasele	Numărul de persoane**		Numărul total	Raportul, în %
	Sex masculin	Sex feminin		
Bălţi-Slobozia	81	55	**136**	**2,2**
Copăceni	271	220	**491**	**8,0**
Brânzeni	57	49	**106**	**1,7**
Bolotina	428	406	**834**	**13,7**
Făleşti	48	50	**98**	**1,6**
Săcureni	244	241	**485**	**7,9**
Vulpeşti	163	166	**329**	**5,4**
Corneşti	692	603	**1295**	**21,2**
Ghiliceni	1237	1092	**2329**	**38,2**
Numărul total	**3221**	**2882**	**6103**	**100,0**
Raportul, în %	**52,8**	**74,2**	**100,0**	**-**

* ANRM, F. 151, inv. 1, d. 5, p. I, f. 126 verso-127.
** În majoritatea plaselor era indicat – odnodvorţi (răzeşi).

Datele Tabelului 6 ne demonstrează că în judeţul Iaşi, în 1868 odnodvorţii (răzeşi) erau concentraţi mai masiv în 3 plase: în Ghiliceni 2329 (38,2%) persoane, în Corneşti – 1295 (21,2%) şi în plasa Bolotina – 834 (13,7%) persoane. În celelalte plase numărul odnodvorţilor era destul de mic şi varia între 8% şi 1,6%. Şi în celelalte judeţe odnodvorţii erau identificaţi cu răzeşii[48].

Date preţioase, deşi contradictorii, cu referinţă la odnodvorţii din Basarabia, pentru perioada 1844-1861, conţin şi anexele statistice incluse în rapoartele anuale ale guvernatorului Basarabiei prezentate instituţiilor imperiale. Începând cu anul 1842 rapoartele anuale ale guvernatorului Basarabiei prezentate instituţiilor imperiale erau însoţite de multiple anexe statistice ce conţineau informaţii preţioase despre structura socială şi dinamica numerică a populaţiei, starea tuturor ramurilor economice din regiune etc., deşi veridicitatea acestor informaţii este convenţională.

[48] În ţinutul Akkerman, spre exemplu, odnodvorţii erau notaţi între paranteze – răzeşi (ANRM, F. 151, inv. 1, d. 5, p. III, f. 533).

Ele conţin diverse greşeli şi inexactităţi legate de metodologia de selectare şi perfectare a datelor specifice timpului. Datele cu referinţă la evoluţia numerică a populaţiei, inclusiv a odnodvorţilor din Basarabia, pentru anii 1842-1861, sânt sistematizate în Tabelul 7.

Tabelul 7

Evoluţia numerică a populaţiei din Basarabia (persoane de ambele sexe) şi raportul în procente al odnodvorţilor în anii 1842-1861*

Anii**	Numărul total de persoane		Inclusiv odnodvorţi	Raportul odnodvorţilor, în %, faţă de numărul total
	Conform statisticii oficiale	Calculat de autor		
1844	715973	774492	**562**	**0,1**
1845	785175	785175	**383**	**0,1**
1846	809714	811821	**199**	**0,02**
1847	831108	831174	**9180**	**1,1**
1848	859417	853484	**15033**	**1,8**
1849	860255	860359	**15403**	**1,8**
1850	872884	872848	**16695**	**1,9**
1852	932511	935819	**20280**	**2,2**
1853	951376	951376	**21112**	**2,2**
1854	966954	966953	**21715**	**2,3**
1855	980031	986031	**21851**	**2,2**
1856	992841	992841	**22749**	**2,3**
1857	889832	889832	**22672**	**2,6**
1858	907018	907018	**32947**	**3,6**
1859	941221	960261	**25590**	**2,7**
1861	1014207	1014207	**20656**	**2,0**

* AISR, F. 1263, inv. 1, d. 1708, f. 1124-1124 verso; inv. 822, d. 1784, f. 1367; inv. 1, d. 1858, f. 1000-1000 verso; inv. 534, d. 1938, f. 593; F. 1281, inv. 5, d. 71, f. 94-95; d. 58, f. 96; F. 1263, inv. 1, d. 2185, f. 690; F. 1281, inv. 5, d. 86, f. 95-95 verso; d. 78, f. 98-99; inv. 6, d. 76, f. 102-103; d. 107, f. 125-126; Я.С. Гросул, И.Г. Будак, *Очерки истории народного хозяйства Бессарабии. 1812-1861 гг*, Кишинев, 1967, с. 70-71.

** Datele pentru anii 1851 şi 1861 lipsesc.

Datele Tabelului 7 atestă că numărul odnodvorţilor din Basarabia până la începutul anilor ’50 ai secolului al XIX-lea era destul de mic şi nu depăşea 2% din numărul total al populaţie, variind între 0,1% şi 1,9%, excepţie făcând anul 1846, când datele statistice înregistrează doar 199 (0,02%) de persoane. Începând cu anii ’50 ai secolului al XIX-lea numărul odnodvorţilor s-a mărit parţial variind între 2,2% şi 2,7%, excepţie făcând anul 1846, când datele statistice înregistrează un număr de 32947 (3,6%) de persoane.

La 21 decembrie 1871, în baza deciziei Comitetului central ţărănesc odnodvorţii din Basarabia au fost împroprietăriţi. Ei au fost egalaţi în drepturi cu ţăranii şi supuşi judecătoriei de plasă, păstrându-li-se totodată proprietăţile funciare, pe care le deţineau până la adoptarea Regulamentului din 1871 privind împroprietărirea lor[49].

Aplicarea Regulamentului din 1871 a necesitat informaţii suplimentare despre numărul odnodvorţilor din Basarabia. Ca rezultat, la 16 martie 1872 ministrul de Interne cere guvernatorului general al Novorosiei şi Basarabiei să prezinte informaţii detaliate despre numărul odnodvorţilor din Basarabia[50]. Datele privind numărul odnodvorţilor din Basarabia la începutul anului 1872 sunt sistematizate în Tabelul 8.

Tabelul 8

Numărul odnodvorţilor din Basarabia la 1 ianuarie 1872*

Judeţele	Numărul total						Inclusiv					
							Care trăiesc pe pământuri deţinute în posesie			Care trăiesc pe pământuri răzeşeşti		
	Familii	Raportul, în %	Persoane	Raportul, în %	Burlaci	Raportul, în %	Familii	Persoane	Burlaci	Familii	Persoane	Burlaci
Chişinău	1303	21,7	3008	21,6	67	18,3	**217**	**475**	**8**	**1086**	**2533**	**59**
Orhei	2653	44,2	6088	43,8	161	44,0	**163**	**388**	**16**	**2490**	**5700**	**145**
Soroca	600	10,0	1377	9,9	32	8,7	**201**	**467**	**16**	**399**	**910**	**16**
Iaşi	1275	21,2	2959	21,3	99	27,0	**281**	**643**	**17**	**994**	**2316**	**82**
Bender	41	0,7	107	0,8	3	0,8	**20**	**52**	**1**	**21**	**55**	**2**
Hotin	131	2,2	372	2,7	4	1,1	**53**	**173**	**2**	**78**	**199**	**2**
Numărul total	**6003**	**100,0**	**13911**	**100,0**	**366**	**100,0**	**935**	**2198**	**60**	**5068**	**11713**	**306**
Raportul, în %	**100,0**	**-**	**100,0**	**-**	**100,0**	**-**	**15,6**	**15,8**	**16,4**	**84,4**	**84,2**	**93,6**

* ANRM, F. 8, inv. 1, anii 1869-1874, d. 43, f. 41-41 verso.

Datele Tabelului 8 demonstrează că 87,1% de familii, 86,7% de persoane şi 89,3% de burlaci odnodvorţi erau localizaţi în ţinuturile Orhei, Chişinău şi Iaşi, după care urmau ţinuturile Soroca, Hotin şi Bender. Prevalează odnodvorţii care

[49] Despre drepturile şi privilegiile odnodvorţilor *a se vedea* mai detaliat: ANRM, F. 8, inv. 1, 1869-1874, d. 43, f. 46.
[50] ANRM, F. 8, inv. 1, 1869-1874, d. 43, f. 20-20 verso.

trăiau pe pământurile răzeşeşti. Aceştia constituiau 84,4% familii, 84,2% persoane şi 93,6% burlaci, din numărul total de odnodvorţi. În celelalte judeţe Soroca, Bender şi Hotin numărul odnodvorţilor era mic şi nu depăşea cifra de 772 (12,9%) familii, 1856 (13,4%) persoane şi 39 (10,6%) burlaci.

Analiza datelor de arhivă inedite, documentelor publicate şi a lucrărilor în care este abordat tangenţial subiectul pus în discuţie ne permite să concluzionăm că ţarismul a promovat în provincia nou-anexată o politică imperial-colonială. Aceasta poate fi demonstrată prin atitudinea pe care administraţia imperială a avut-o faţă de unele categorii privilegiate ale populaţiei, în special faţă de mazili şi ruptaşi.

Deşi mazilii beneficiau de anumite privilegii administraţia imperială nu-i agrea şi a făcut tot posibilul pentru a-i suprima. Această măsură a coincis şi cu politica imperială rusă de a unifica organizarea administrativă şi socială în provincia nou-anexată. Procesul s-a produs pe sama înlăturării lor treptate, în special a mazililor, din diferite funcţii administrative şi gospodăreşti şi subminarea prestigiului lor social. Cu timpul, drepturile mazililor au fost limitate, fiind impuşi să îndeplinească prestaţiile locale şi să achite diferite taxe de rând cu birnicii. Ca urmare unii din ei pentru neprezentarea la timp a documentelor ce atestă provenienţa sau diferite încălcări au fost transferaţi în categoria ţăranilor, alţii ruinându-se s-au dizolvat în categoriile sociale înrudite ale ţărănimii. În pofida acestui fapt mazilii au continuat să-şi păstreze şi după suprimare ca categorie socială identitatea şi trăsăturile distincte de ordin social şi spiritual.

Dacă mazilii aveau o componenţă mai compactă social şi etnic, componenţa ruptaşii era destul de diversă şi pestriţă, incluzând elemente autohtone şi străine, transferate de peste hotare în Moldova din mediul ţărănesc, dar şi cele din mediul urban autohton, care n-au fost înscrise în categoriile privilegiate ale societăţii, nu aveau sediu permanent şi nu erau înscrişi în categoria birnicilor, beneficiau de unele privilegii în baza cărţilor de danie emise de domn.

Conform statului juridic ruptaşii se împărţeau în trei categorii de bază: *ruptaşii propriu-zis*, *ruptaşii de cămara* şi *ruptaşii de vistieria*, care din punct de vedere economic şi social puţin cu ce se deosebeau unii de alţii. Deşi, spre deosebire de alte categorii de ţărani, ruptaşii beneficiau, la început, de anumite privilegii, ei totuşi nu constituiau o categorie privilegiată, similar altor stări privilegiate, pe care ar fi putut conta ţarismul, cum s-a încercat să se afirme în istoriografia sovietică. Pe parcurs, chiar şi acele neînsemnate privilegii de care beneficiau: scutirea de prestaţiile locale şi pedepsele corporale fără sentinţa judecăţii au fost anulate. Ca rezultat majoritatea din ei s-au ruinat şi au căzut în dependenţă faţă de moşieri şi faţă de stat.

Dar şi în asemenea condiţii, prin Regulamentul *Despre drepturile de avere a locuitorilor Basarabiei* din 10 martie 1847, mazilii şi ruptaşii din Basarabia au fost lichidaţi ca stare socială şi fiscală şi incluşi în categoria odnodvorţilor ruşi, care a afectat serios statul social şi juridic a acestor categorii sociale/fiscale a populaţiei.

Analiza datelor recensămintelor fiscale ne demonstrează o tendinţă evidentă de creştere a numărului odnodvorţilor, deşi această tendinţă este una dictată, mai mult, de sporul natural al populaţiei, specifică şi celorlalte categorii sociale a populaţiei din Basarabia pe parcursul secolului al XIX-lea.

Majoritatea absolută a odnodvorţilor trăiau pe pământurile deţinute în posesie. Se observă şi tendinţa de micşorare a numărului odnodvorţilor care trăiau pe pământurile statului si cele orăşeneşti şi majorarea, deşi neesenţială, a celor care deţineau pământuri în posesie. Aceleaşi date statistice ne demonstrează că majoritatea odnodvorţilor locuiau în mediul rural. Numărul odnodvorţilor care locuiau în mediul urban era în descreştere şi constituia un număr destul de mic din numărul total al populaţiei.